

Bedřich Smetana

Prodaná nevěsta

Bedřich Smetana:
PRODANÁ NEVĚSTA

Komická opera o třech jednáních
Libreto: Karel Sabina

Dirigent	Jan Šrubař
Režisér	Ilja Racek
Asistent režie	Libor Kuča
Choreograf	Ivan Hurych j. h.
Výtvarník scény	Alexander Babraj
Výtvarník kostýmů	Alexander Babraj
Sbormistr	Josef Kostříba
Hudební příprava	Jana Hajková, Oldřich Heřmanský, Lenka Živocká
Jazykový poradce	Mgr. Irena Rozsypalová
Poradce efektů s ohněm	Stanislav Saldák
Inspicent	Libor Kuča
Text sleduje	Hana Navrátilová

Vedoucí provozně technického útvaru Stanislav Muntág,
vedoucí dekoračních dílen Marcela Kožušníková, vedoucí krejčovny Eliška Zapletalová.
Jevištní mistři Jan Benek a Antonín Krajiček, mistr osvětlení Zdeněk Osif, mistr zvuku Bořivoj
Wojnar, mistrová vlásenkárny Renáta Helmešová, mistrová garderoby Růžena Maueroová,
mistrová rekvizitárny Alexandra Václavíková.

Mařenka	Eva Dřízgová-Jirušová Nina Krioutchková Zdena Matoušková
Jeník	Valerij Popov Valentin Prolat j. h., ND Praha Miroslav Urbánek
Vášek	Jiří Halama Václav Morys j. h., opereta NDM
Krušina	Vojtěch Kupka Sergej Zoubkevitch
Ludmila	Tamara Brummerová Bohuslava Návratová
Mícha	Jaroslav Kosec Václav Živný
Háta	Victoria Maifatová Erika Šporerová
Kecal	Jiří Čep Dalibor Hrdá Vitalij Lomakin
Principál	Rudolf Bátorla Václav Morys j. h., opereta NDM Miroslav Urbánek
Esmeralda	Alina Farná Anna Pszczolková j. h. Janáčkova konzervatoř (stud. úkol)
Indián	Marian Hadraba František Malina
Děti	David Čichoň, Daniel Grimm, Michael Rozsypal, Vít Tokarský

Orchestr, sbor, balet NDM a děti z baletního a operního studia.
Koncertní mistr: Vladimír Liberda

Premiéra 13. prosince 1997 v 19.00 hodin v Divadle Antonína Dvořáka
2. premiéra 14. prosince 1997 v 16.00 hodin v Divadle Antonína Dvořáka

PRODANÁ NEVĚSTA

Několik poznámek režiséra na okraj nové inscenace

Především je třeba si položit otázku, do jaké míry bude – nebo může být – naše připravovaná inscenace „nová“. Není žádným tajemstvím, že jsme tuto operu nasadili ve chvíli, kdy se naše divadlo dostalo do určitých ekonomických problémů, souvisejících mj. i se situací našeho města po záplavách. Přemýšleli jsme tedy nad tím, jak uspokojit naše náročné diváky, ale zároveň jim nabídnout titul, který by byl hoden jejich poučeného zájmu. Proto ve vedení opery vzniknul nápad inscenovat Prodanou nevěstu, ale s ohledem na výše zmíněnou situaci. Padlo tedy rozhodnutí použít do této inscenace výtvarnou složku z premiéry minulé (scéna, kostýmy). Tím samozřejmě má režisér svou „hrací plochu“ vyznačenou poněkud striktněji než bývá zvykem. Ve výtvarné složce (A. Babraj) jde o výklad klasický, nemůže tedy ani režisér překročit určité běžné výklady opery. Naše výtvarná varianta je obohacena pouze o několik hracích detailů.

Za těchto okolností je práce režiséra více méně předem zacílena: může pracovat se zpěváky a herci na výkladu jejich postav a situací, totéž se samozřejmě nabízí pro scény sborové nebo pohybové. Naši ctizáostci je proto udělat maximum pro věrohodné a zajímavé zpracování jednotlivých postav a – krátce řečeno – i o jakési větší oživení scén hromadných. Neboť Smetana neobyčejně věrně a inspirativně vystihnul jednotlivé charakteristické typy českého venkova minulého století, ale i celkového ducha tehdejší společnosti. Přitom pracoval se svým libretistou s jistou humornou a až překvapivě moderní nadsázkou.

Jsmo i na našich divadlech občas svědky většího ironického až parodického režijního uchopení této opery (Ypsilonka, Drak). Ale parodie je zde namísto spíše směrem k inscenační tradici, která mívá v našich krajích dosti tuhý život a v každém hledišti je dostatek lidí – stejně i na jevišti –, kteří několik „Prodanek“ viděli a vědí, jak se „má dělat“. I když my se z výše zmíněných důvodů do žádných velkých experimentů pouštět nemůžeme, přesto bychom si rádi pohráli s původním příběhem tak, jak je napsán – to znamená zamyslet se nad každou postavou a situací, co nám nabízejí ze struktury díla, ne ze zvyku.

Ještě jednu malou poznámku k „jazykové“ stránce. V naší inscenaci je obsazeno několik našich sólistů z Ukrajiny a Ruska. Jsme všichni upřímně zvědaví, jak své party především po této stránce zvládnou. Vytváříme jim všechny podmínky pro to, aby to dobře dopadlo. Trochu se nám náš divák široce komentovaný jazykový problém (inscenovat cizí opery v původním jazyce) vrací v obráceném gardu: v evropských i zámořských operních domech je zvykem i naše opery inscenovat v původním jazyce, tedy v češtině. Třeba se to těm našim bude jednou ve světě, který v operě je zvláště malý a uzavřený, dobře hodit.

Ilja Racek

1. jednání

O posvícení panuje všude radostná nálada. Jen Mařenka, dcera sedláka Krušiny, není šťastná: dnes přijde na námluvy bohatý ženich, kterého jí rodiče vybrali. To by byl konec lásky s Jeníkem, jemuž důvěřuje, přestože nezná jeho minulost. Jeníka vyhnala z domova macecha, proto slouží u cizích lidí. Nemá jinou dívku – Mařenka je pro něho ta jediná. Vždyť si přísahali věrnost navždy, za všech okolností!

Výřečný dohazovač Kecal nadšeně chválí Mařenčiným rodičům Vaška, dědice Míchova statku. O Vaškově nevlastním bratru nikdo neví – údajně zmizel kdesi ve světě. Otec Krušina Tobiáše Míchu dobře zná, vždyť se před dávnými léty kvůli dluhu zavázal, že jeho synovi dá svou dceru. Ale Mařenka nabídnutého ženicha energicky odmítá, dala přece slovo Jeníkovi a žádnou úmluvu rodičů neuznává. Kecal slibuje, že Jeníkovi Mařenku rozmluví.

2. jednání

V hospodě je vzdáván hold pivu jako nebeskému daru, který zahání veškeré trampoty. Jeník za největší radost považuje lásku, Kecal rozšafně sází na dobrou radu a peníze.

Mařenka pomlouvá Vaškovi rodiči určenou nevěstu tak dlouho, až vylekaný mladík od dívky, kterou ani nezná, pod přísahou ustupuje. Míchovi totiž žijí ve vzdálené vsi, proto se mladí lidé dosud nepotkali.

Kecal nabádá Jeníka ke střízlivé úvaze, jen aby se vzdal Mařenky: všechny krásy světa nejsou nic platné bez pěkné hromádky dukátů. A právě taková nevěsta na Jeníka čeká. Jenže Jeník se takovým řečem směje. Až uslyší, že Kecal vyjednává za Míchova syna, přistupuje však na dohodu, že Mařenku nesmí dostat nikdo jiný, než syn Tobiáše Míchy a před celou hospodou smlouvu podepisuje jako Jeník Horák.

Všichni jsou pohoršeni, že Jeník prodal svou milou za tři sta zlatých. Nikdo Jeníkovu léčku neprohlédne.

3. jednání

Vaška děsí Mařenčina výstraha, že by ho ženění mohlo stát život. Řízný pochod ohlásí příchod komediantů. Principál slibuje na představení jedinečné zážitky. Vašek se zálibně otáčí za tanečnicí Esmeraldou. Když se zjistí, že představitel medvěda nemůže pro opilost vystoupit, Esmeralda s principálem Vaška snadno přesvědčí, aby jim vypomohl.

Kecal vymáhá na Vaškovi podpis úmluvy, že se ožení s Mařenkou Krušinovou. Vašek ji polekaně odmítá – prý by ho otrávil! Všichni se tomu diví.

Mařenka nechce uvěřit, že by ji Jeník zaprodal. Hořce oplakává zrazenou lásku. Vašek v ní poznává dívku, která ho varovala před Mařenkou a sama by ho chtěla. Kecal naléhá, aby tedy podepsal smlouvu. Mařenka žádá čas na rozmyšlení. Sen lásky byl příliš krásný... Překvapí ji Jeník. Mařenka žádá, aby potvrdil, že ji prodal, ale odmítá další vysvětlení. Jeník proto furiantsky přísvedčí. Mařenka vzdorovitě prohlásí, že si vezme Vaška.

Kecal Jeníka ujišťuje, že se brzy dočká svých zlatáků. Jeník mu připomíná, že pouze Míchův syn smí dostat Mařenku, zatím co ona zděšeně naslouchá Jeníkovým slovům, která nechápe.

Jeník musí rychle jednat, aby Mařenku neztratil. Jsou svolání obojí rodiče i ostatní vesničané.

Míchovi v Jeníkově poznávají ztraceného syna, který musel před lety odejít z domu. Jeník trvá na splnění sepsané smlouvy – jeho podpis nebyl podvod, jen lest, aby získal právo oženit se s Mařenkou – prodal ji vlastně sám sobě! Kecal poznává, že se přepočítal. –

Děti prchají před medvědem, který se utrhл komediantům.

Ukáže se, že v medvědí kůži vězí přestrojený Vašek. Všechno byla jen hra, jemu bližší než ženění. Otec Mícha se smiřuje s Jeníkem. Oba šťastní snoubenci obdrží rodičovské požehnání a teprve nyní uvěří, že jejich věrná láska zvítězila.

- MT -

PRODANÁ NEVĚSTA Smetanův dar národu

Trpkost života
jsem zkusil
v hojné míře,
jako málokdo jiný;
ale také jsem zažil
okamžiků krásných,
okouzlujících,
ano, velebných!

Bedřich Smetana

Smetanův zakladatelský duch mimořádné síly stojí v čele vývoje české opery zásluhou umělcova génia, nevšedního dramatického citění a tvůrčího talentu se smyslem pro krásu melodií. Prodanou nevěstu věnoval svému národu dílo, které se hudbou i vyhraněnými postavami libretního příběhu s radostným vyzněním právem stalo nejslavnější národní českou operou, a jako takové proniklo na světová jeviště. Po Lisztovi jeden z prvních tvůrců symfonické básně, známý klavírní virtuoz a pedagog, organizátor a vůdčí postava koncertního života ve švédském Göteborgu, Smetana nikdy nezapomínal na domov. Když v šedesátých letech minulého století situace umožnila české společnosti uvažovat o vybudování Národního divadla, rozhodl se po návratu ze Švédska pro operní tvorbu. Zásluhou J. V. Friče a K. Sabiny získávali čeští skladatelé domácí náměty. Zásadní význam pro Smetanovo umělecké zrání proto měly obě prvé zpěvohry na libreto Karla Sabiny Braniboři v Čechách a Prodaná nevěsta, uvedené roku 1866 v Prozatímním divadle v Praze. Úspěch

vlastenecky laděných Braniborů skladatele zvláště povzbudil; Prodaná nevěsta pak výrazně přispěla k prolomení odporu Smetanových konzervativních odpůrců vůči jeho vstupu do Prozatímního divadla jako rozhodující umělecké autority. Příznivý ohlas Prodané nevěsty u české veřejnosti konečně Smetanovi přinesl jmenování prvního kapelníka této scény. Cílevědomé Smetanovo vedení jí získalo pozoruhodnou profesionální úroveň, která stoupala až do roku 1874, kdy Bedřich Smetana, postižen těžkou chorobou, byl nucen dirigentskou taktovku odložit.

V době komponování naší nejoblíbenější opery se skladatel těšil z rozkvětu tvůrčích sil i životního elánu, nechyběl mu smysl pro humor. S básníkem Sabinou se dohodl na jednoduchém, komickém námětu, z něhož by mohl vycházet při pohledu na českou povahu pomocí svého ryze českého hudebního citění. Žurnalisticky pohotový Sabina měl po ruce příběh z venkovského prostředí chytrých sedláků-gruntovníků, milujících nadevše svůj majetek a rozhodujících účelově o osudech svých dětí, což bývalo na vsi dosti běžné. Těž pomocník, mazaný a výmluvný obecní dohazovač, patřil k tradicím českého venkova, včetně svého typického gesta „počítá, co mu to vynese...“. Ale k překvapení starších získal nevěstu i peníze mladý, zamilovaný Jeník, který vtipnou lstí překonal všechny nástrahy. –

Smetana se operou začal zabývat od roku 1863. Již předem zamítal typ konvenční, zápletkové buffy, uvažoval o komické opeře slavnostního rázu, která by realisticky vystihovala život tehdejšího českého venkova. Název si vymyslel sám. Anekdotickou formu libreta, které Sabina doslova spíchl horkou jehlou, Smetana měnil a prohluboval.

Premiéra Prodané nevěsty zazněla z jeviště Prozatímního divadla 30. května 1866. Jásavá, technicky důmyslně komponovaná předehra spolu s úvodním sborem a všemi následujícími výstupy vzbudily u obecenstva živý ohlas. Přestože obsazení sólistů nebylo právě nejšťastnější, lidé upřímně reagovali na zvitěživý lásku mladého páru a Jeník sklízel sympatie celého hlediště. U příležitosti pražské podzimní návštěvy císaře Františka Josefa ve stejném roce byla Prodaná nevěsta provedena jako jediná zpěvohra z českého života a panovník se zájmem vyslechl první dějství. Stalo se tak až po nedlouhé prusko-rakouské válce, kdy se Prodaná nevěsta stala nejvíce navštěvovaným představením Prozatímního divadla. Není bez zajímavosti ani skutečnost, že v Praze oblíbená pěvkyně Giuseppina Vitaliová chtěla dílo prosadit v Paříži. Smetana dal text přeložit do němčiny, partituru odeslal, ale nikdy se nenašla a v Paříži tehdy k představení nedošlo. Zatím Smetana postupně doplňoval taneční vstupy, takže v lednu 1869 uvedl novou verzi díla s populárním mužským sborem To pivečko věru je nebeský dar... ve 2. jednání a Mařenka poprvé zpívala procítěnou, lyrickou árií Ten lásky sen... Původní zpěvoherní frašku o dvou jednáních předvádějící nefalšované české veselí, rozvedl Smetana do komické opery o třech dějstvích. Pochodem komediantů a jejich skočnou dodal ději potřebný vzruch.

Poslední verzi Prodané nevěsty (září 1870) již Smetana vytříbil do nám známé podoby. Mluvenou prózu ještě nahradil zpívanými recitativy, aby docílil hudební jednotlosti. Uvědomoval si ostatně, že tehdejší pěvci nedokonalou výslovností dílu spíše škodili, nehledě k tomu, že mluvené pasáže by v cizině neobstály. Současně jako první kapelník české operní scény mohl ovlivňovat průběh studia díla a sledovat jeho působivost na obecenstvo, které si získal krásou a přístupností své hudby.

Až jubilejní padesáté představení 24. 10. 1874 Bedřich Smetana neřídil: v noci z 19. na 20. října ztratil sluch...

V roce 1892 zaslal F. A. Šubert, ředitel Národního divadla v Praze, Prodanou nevěstu na Mezinárodní hudební a divadelní výstavu do Vídně. Odborný tisk představení mimořádně vysoko ocenil. Podle slov kritiků dílo zaujalo hudební genialitou, svěžestí nápadů, lidskostí i humorem.

Dnes již dávno radostné, jasné humánní poselství Smetanovy Prodané nevěsty oslovuje diváky a posluchače kdekoliv na světě; vždyť se též právem řadí k nejslavnějším komickým operám – Mozartově Figarově svatbě a Rossiniho Lazebníku sevillskému.

Několik slov k významným inscenacím Prodané nevěsty na ostravské scéně

Historie české profesionální scény v Ostravě, sahající k polovině léta 1919, je symbolicky spjata s Prodanou nevěstou. Jistě tomu ani nemohlo být jinak, než že se národní divadlo moravskoslezské před 78 lety hned napoprvé rozjásalo hudbou Smetanovy radostné opery, aby zahájilo svou perspektivní dráhu. V nastudování Emanuela Bastla zpívala první Mařenku 12. srpna 1919 proslulá Ada Nordenová, tehdy členka mladého operního souboru. Jak čas plynul, stalo se ostravské obecenstvo svědkem řady inscenací naší národní opery ve spojení s památnými událostmi. Například za druhé světové války německé okupační úřady uzavřely českou scénu v nynější budově Divadla Antonína Dvořáka a povolily hrát jen v nevyhovujících prostorách Národního domu. Po ukončení nezbytných adaptací zde, v těchto těžkých dobách, Prodaná nevěsta v nastudování Jaroslava Vogla v únoru 1941 promlouvala svou důvěrně známou hudbou do srdcí lidí poselstvím naděje.

▲ Ada Nordenová, první představitelka Mařenky na scéně NDM.

Toužebně očekávanou svobodu naší republiky uvítalo dojaté divadelní publikum 8. září 1945 na zahajovacím představení poválečné sezony touž operou. Neopakovatelná atmosféra zavládla pak v listopadu 1945, kdy z jeviště pozdějšího Myronova divadla pod ozářeným transparentem VIVAT CONGRESSUS! zněla Prodaná nevěsta na počest delegátů prvního Mezinárodního sjezdu studentstva. 1956 oslavil umělecký soubor ostravské opery již jubilejní, 500. představení Prodané nevěsty. K významnému provedení této opery v posledních letech lze konečně zařadit i představení v rámci smetanovského cyklu v Roku české hudby 1984. Dílo nastudoval v režii Miloslava Nekvasila na scéně Vladimíra Šrámka Václav Návrat.

Závěrem něco informací k inscenacím Prodané nevěsty v Americe

V české operní tvorbě představuje Prodaná nevěsta národní dílo zásadního významu a její úspěch ve Vídni v červnu 1892 zahájil tradici dlouhé řady zahraničních inscenací s ještě delší galerií interpretů. Vstup do repertoáru evropských divadel Prodané nevěsty umožnily nejdříve německé soubory. Po první světové válce ji kromě jiných zemí

zdařile uvedla pařížská Komická opera (1928), odkud představení dokonce živě vysílala celá francouzská rozhlasová síť. Ale ještě na přelomu století pronikla krása české opery k srdcím oceánských posluchačů. Nebylo divu, že publikum New Yorku neopouštělo nadšení po zhlédnutí premiéry Prodané nevěsty: v Metropolitní opeře ji nastudoval sám Gustav Mahler s předními evropskými pěvci, včetně Emy Destiniové v úloze Mařenky. Pozoruhodné přitom bylo, že slavný hudebník zařadil předešlu až před druhé jednání... Návštěvníci operních představení totiž podle jakéhosi nepsaného společenského zákona přicházeli do divadla zpravidla v polovině prvního dějství. Citlivý umělec Mahler, který si Smetanovy hudby nesmírně vážil, znal dobře zvyky obecnosti, proto cennou ouverturu uplatnil až před zaplněným hledištěm.

České opery Dvořákovy a Janáčkovy se v Americe uváděly často koncertně, hlavně v německých překladech Maxe Broda. Též Prodaná nevěsta byla poslouchána v němčině. Proti této tradici protestovala až naše slavná sopranistka Jarmila Novotná, když odmítla r. 1941 zpívat Mařenku německy. Tehdy vzniklo v Metropolitní opeře první anglické provedení Prodané nevěsty.

V současnosti se o popularizaci české operní tvorby zpívané v originále zasloužila umělecká poradkyně operních inscenací v amerických divadlech Yveta Synková-Graffová, nyní často ve spolupráci s hostujícími českými pěvci a dirigenty. Její činnost se neobejde bez důsledné výuky češtiny celého souboru od nápovědy přes orchestr, sbor, sólisty, režiséra i dirigenta. Velkého úspěchu společně dosáhli při nedávné inscenaci Prodané nevěsty v Torontu v nastudování Sira Charlese Mackerrase.

Marta Trnková

GENERÁLNÍ SPONZOR

SP TELECOM

SPONZOR PŘEDSTAVENÍ

KOMERČNÍ
BANKA a.s.

pobočka Ostrava

Moravskoslezské noviny

SVOBODA

MEDIÁLNÍ PARTNER NDM

**REALIZOVÁNO ZA FINANČNÍ
PODPORY MINISTERSTVA
KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY.**

PROGRAM VYDALO:

NÁRODNÍ DIVADLO MORAVSKOSLEZSKÉ
REDAKCE PROGRAMU: PhDr. MARTA TRNKOVÁ
VÝTVARNÁ ÚPRAVA: MIREK TITTLER
Vytiskly OSTRAVSKÉ TISKÁRNY, a. s.,
Novinářská 7, 709 70 Ostrava 1

Národní divadlo moravskoslezské

Ředitel: Ilja Racek

Šéf opery: Luděk Golat